۵ مناظره در ۲ هفته باقیمانده تا انتخابات اهمیت مناظره‌ها را کم می‌کند

چه خبرتونه؟!

زهرا طیبی
خبرنگار گروه نقد روز

انتخابات زودهنگام ریاست جمهوری تقریبا همه فرآیندهای انتخاباتی را روی دور تند قرار داده است؛ صداوسیما هم که به عنوان یکی از نهادهای تاثیرگذار در انتخابات نقش آفرینی می‌کند، با سرعتی بیشتر از دوره‌های قبل در حال تدارک برگزاری مناظرات تلویزیونی و پخش مستندهای تبلیغاتی کاندیداهاست. حالا و بعد از اعلام نظر شورای نگهبان، استودیوی مناظرات تلویزیونی باید برای ۶ نامزد انتخاباتی آماده شود. روز گذشته رئیس صداوسیما از ساختار مناظرات تلویزیونی در دوران تبلیغات انتخاباتی گفت و تاکید کرد قرار است پنج مناظره چهارساعته با حضور نامزدهای انتخاباتی در ۱۵ روز تبلیغات انتخاباتی برگزار شود، یعنی قرار است هر سه روز یک بار مناظره کاندیداهای انتخاباتی از رسانه ملی پخش شود. البته میزان و تعداد مناظرات در مقایسه با دوره‌های گذشته بیشترین تعداد مناظرات تلویزیونی را از آغاز پخش تصاویر تلویزیونی تا الان به خود اختصاص داده است. امری که هم می‌توان آن را نقطه قوت و هم نقطه ضعف مناظرات تلویزیونی به حساب آورد.

۵ مناظره انتخاباتی با ۶ صندلی

برمبنای آنچه رئیس صداوسیما اعلام کرده قرار است پنج مناظره، سه ساعت و نیم تا چهار ساعته از رسانه ملی پخش شود، در محورها و سوالاتی که در مناظره‌ها مطرح خواهد شد، به مسائل اساسی کشور و مردم به‌ویژه برنامه هفتم پرداخته می‌شود. رئیس صداوسیما همچنین به این موضوع اشاره کرد که برای طراحی سوالات با کارشناسان بحث و تبادل نظر صورت گرفته است. انتخابات این دوره یک اتفاق جالب توجه نیز دارد؛ برای اولین بار و بعد از تجربه انتخابات سال ۷۲، برادر یکی از کاندیداهای انتخاباتی در صداوسیما حضور دارد؛ امری که باعث شد حمید جبلی رئیس صداوسیما به آن واکنش نشان دهد و در نشست خبری روز گذشته اعلام کند: «دوره‌هایی هم داشته‌ایم که یکی از نامزدها برادر رئیس رسانه ملی بوده، آن دوره‌ها را به خاطر داریم.» وی در ادامه اشاره کرد: «تلاش خواهیم کرد از احتمال جانبداری رسانه ملی دور باشیم.» شائبه‌هایی پیش‌آمده و واکنش رئیس سازمان صداوسیما به خاطر حضور وحید جلیلی در سمت قائم‌مقام رئیس سازمان صداوسیما در امور فرهنگی و همچنین حضور سعید جلیلی برادر او به عنوان یکی از نامزدها در انتخابات ۱۴۰۳ است.

ماجرای پخش نشدن یک مناظره تلویزیونی

همزمانی حضور یک برادر در صداوسیما و نامزد انتخاباتی در رقابت‌ها به انتخابات ریاست جمهوری سال ۷۲ برمی‌گردد؛ احمد توکلی تنها رقیب انتخاباتی جدی هاشمی در انتخابات آن سال بود، پیروزی هاشمی در انتخابات تقریبا قطعی بود و هیچ‌کس حاضر نبود برای باخت وارد کارزار انتخاباتی شود. برای اینکه انتخابات بی‌رقیب برگزار نشود، احمد توکلی اعلام می‌کند حاضر است با هاشمی رقابت کند، اما حرف اصلی خود را می‌زند و پوششی و فرمالیته نمی‌آید. توکلی خیلی جدی وارد رقابت با هاشمی شد و روی نقطه‌ضعف‌های دولت او دست گذاشت و از مدل توسعه اقتصادی هاشمی در دولتش انتقاد کرد. همین امر موجب شد او برخلاف انتظار چهار میلیون رای بیاورد و رای هاشمی در مقایسه با دور اول پنج میلیونی ریزش داشته باشد. رویکرد احمد توکلی و صراحتش در انتخابات در میانه کارزار انتخاباتی برای او حواشی‌ای به همراه داشت؛ در رقابت‌های انتخاباتی آن زمان البته خبری از مناظره نبود و نامزدها هرکدام نطق انتخاباتی خود را به رسانه ملی می‌دانند. روزی که قرار بود دومین نطق تبلیغاتی توکلی از رسانه ملی پخش شود، محمد هاشمی، برادر محسن هاشمی نامه‌ای به توکلی زد و تاکید کرد در نطق انتخاباتی او مسائلی خلاف مصالح ملی مطرح شده و در ادامه گفت: «به صداوسیما بیایید و نطق را تغییر دهید.» احمد توکلی هم در روایتی اعلام کرد که این‌طور به محمد هاشمی پاسخ داده بود: «من طی فکسی به محمد هاشمی پاسخ دادم که شما صلاحیت قانونی ندارید که تشخیص دهید نطق من حاوی چه مسائلی است. من شخصی سیاسی هستم و به‌خوبی مطالب خلاف مصالح ملی را تشخیص می‌دهم، بنابراین شما به اتکای آیین‌نامه تبلیغ انتخابات چنین حقی ندارید، بلکه کمیسیون ذی‌ربط فقط برای نطق‌های انتخاباتی قادر به توزیع وقت است.» اما محمد هاشمی اصرار داشت اگر این نطق عوض نشود نمی‌توان آن را پخش کرد. بعد از مخالفت توکلی، عبدالناصر همتی که معاون سیاسی وقت رئیس صداوسیما بود در تماس تلفنی از توکلی دعوت می‌کند تا به تلویزیون برود و بحث کنند و اگر به نتیجه رسیدند و فرصت بود، فیلم را عوض کنند. اگر هم فرصت نشد فیلم پخش نشود. توکلی روایت خود از این دیدار را این‌طور مطرح کرده بود: «آقای همتی بحث‌های بی‌ربطی را مطرح کردند... واقعا آنها صلاحیت نداشتند که تعیین کنند من چه بگویم. همتی نهایتا گفت نطق را پخش نمی‌کنیم.» درنتیجه برمبنای آنچه رئیس صداوسیما گفت که «صحبت‌های توکلی خلاف منافع ملی است»، دومین نطق انتخاباتی او پخش نشد؛ امری که منجر شد با توجه به نبود استدلال‌های قوی از جانب صداوسیما شائبه سیاسی‌کاری و نفوذ از جانب رئیس صداوسیما- که برادر رئیس جمهور بود- تقویت شود.

مناظره‌های داغ ۸۴ البته با نماینده نامزدها

ساختار برگزاری مناظرات تلویزیونی اولین‌بار در دوران انتخابات سال ۸۴ به‌سمت برگزاری مناظرات حرکت کرد. در انتخابات آن سال برای اولین‌بار نماینده نامزدها مقابل تریبون رسانه ملی قرار گرفتند و با یکدیگر مناظره کردند، ازجمله مناظره‌های مهم و قابل‌توجه نماینده‌های انتخاباتی در سال ۸۴ مناظره مهدی کلهر به‌عنوان نماینده احمدی‌نژاد مقابل حسین مرعشی به‌عنوان نماینده محسن هاشمی‌رفسنجانی بود. در همین مناظره بود که کلهر با اظهارات خود درباره احمدی‌نژاد از عدالت اجتماعی صحبت به‌میان آورد و درحالی‌که در مقابل او فردی قرار داشت که باید از دولت سازندگی و مسیر توسعه هشت‌ساله دولت دفاع می‌کرد که مردم آن را تجربه کرده بودند. علاوه‌بر این کلهر توانست با دفاع از آزادی‌های سیاسی و فرهنگی رای بخش دیگری از جامعه را با احمدی‌نژاد همراه کند. همه این اظهارات درکنار ظاهر متفاوت مهدی کلهر (موهای بلند از پشت بسته‌شده) او را از دیگر نمایندگان نامزدها متمایز می‌کرد. مناظره کلهر و مرعشی البته تنها مناظره جذاب و داغ انتخابات ۸۴ نبود. بعد از راهیابی هاشمی و احمدی‌نژاد به دور دوم انتخابات، محمد خوش‌چهره به‌عنوان نماینده احمدی‌نژاد مقابل محمدباقر نوبخت نماینده محسن هاشمی قرار گرفت. خوش‌چهره برخلاف مناظره قبلی نوبخت که با نادران برگزار شده بود، ریل اصلی مناظره را به‌سمت مسائل اقتصادی برد. خوش‌چهره مناظره خود با نوبخت را این‌طور روایت کرده بود: «من در آن مناظره مدیریت اقتصادی هاشمی را بررسی کردم. بعد هم آنجا گفتم احمدی‌نژاد چون به من اعلام کرده حرف‌هایم را قبول دارد، حرف‌های خودم را می‌زنم. من حرف‌های احمدی‌نژاد را نزدم و حرف‌های خودم را مطرح کردم. نوبخت تمرین کرده بود که مانند دور اول مناظره با نادران پاسخ مرا بدهد. ایشان یک ربع حرف زدن و درباره مباحث غیراقتصادی صحبت کرد. من با خودم فکر کردم حرف‌های ایشان قابل‌نوشتن نیست. واقعا عصبانی شدم در روان‌نویس را بستم و آن را رها کردم و گفتم شما کم آوردید. آدمی هم که کم بیاورد، تخریب می‌کند. به ایشان گفتم حرف اقتصادی بزنید که آقای هاشمی مسکن را چه کار می‌خواهد بکند؟» خوش‌چهره البته معتقد است این مناظره او با نوبخت نقش زیادی در پیروزی احمدی‌نژاد در انتخابات ریاست جمهوری نهم داشته است.

بگم‌بگم‌های مناظرات ۸۸

خاطره مناظره‌های داغ سال ۸۸ و بگم‌بگم‌های محمود احمدی‌نژاد هنوز از ذهن افکار عمومی پاک نشده است. مناظرات انتخاباتی بعد از تجربه سال ۸۴ دچار تغییراتی شد و این بار نامزدهای انتخاباتی دو به دو با یک دیگر مناظره کردند. مناظره‌های تلویزیونی انتخابات دهم بین چهار نامزد دو به دو و از شبکه سه و به صورت زنده پخش شد. مناظرات تلویزیونی با اجرای رضا پورحسین به روی آنتن رفت. داغ‌ترین مناظره انتخاباتی ساعت ۱۰:۳۰ چهارشنبه ۱۳ خرداد بین محمود احمدی‌نژاد و میرحسین موسوی به صورت زنده پخش شد که برمبنای آنچه دبیر وقت ستاد انتخابات صداوسیما اعلام کرد نزدیک به ۵۰ میلیون نفر در داخل ایران این مناظره تلویزیونی را دنبال کردند. احمدی‌نژاد در این مناظره موسوی را به‌عنوان نماینده دولت هاشمی و خاتمی مورد انتقاد جدی قرار داد و برای اولین بار روی آنتن زنده تلویزیون صراحتا نقدهایی را متوجه هاشمی‌رفسنجانی کرد و از فساد اقتصادی، ارتباطات پنهانی و موارد اینچنینی گفت که تا آن زمان در رسانه ملی مطرح نشده بود. مناظره موسوی و احمدی‌نژاد یک اتفاق جنجالی دیگر نیز داشت؛ علاوه‌بر افشاگری‌های احمدی‌نژاد از افرادی مثل ناطق نوری و هاشمی‌رفسنجانی، احمدی‌نژاد پرونده افشاگری علیه میرحسین موسوی و زهرا رهنورد را روی میز گذاشت و با نشان دادن پرونده رهنورد مقابل دوربین، ادعاهایی در مورد مدرک تحصیلی او مطرح کرد.

تحول پرانتقاد مناظرات ۹۲

تجربه مناظرات سال ۸۸ و اتفاقاتی که در فضای سیاسی به وجود آمد منجر شد ساختار مناظرات انتخاباتی در انتخابات سال ۹۲ به کلی متحول شود. مناظرات انتخاباتی سال ۹۲ با حضور همه نامزدهای انتخاباتی برگزار شد. برمبنای تصمیم‌گیری کمیسیون تبلیغات انتخاباتی مقرر شد ۳ مناظره ۲۱۰ دقیقه‌ای با حضور همه نامزدهای انتخاباتی، در روزهای ۱۰، ۱۵ و ۱۷ خرداد ماه به صورت زنده از شبکه یک و راس ساعت ۱۶ برگزار شود. مجری این مناظرات تلویزیونی هم علی حیدری بود. مناظرات در سه سطح سیاسی، اقتصادی و فرهنگی برگزار می‌شد. البته مناظرات سال ۹۲ خالی از حاشیه نبود. در میانه مناظره ضمن مطرح کردن سوالاتی از کاندیداها تصاویری نیز به آنها نمایش داده می‌شد تا نظرشان را درباره آن مطرح کنند. تصاویری مثل ساعت دیواری، زمین کشاورزی و معدن از جمله مواردی بود که به نامزدها نشان داده می‌شد. این روش برگزاری مناظره حتی انتقاد نامزدها روی آنتن زنده را به همراه داشت و نامزدهای انتخاباتی متفق‌القول معتقد بودند این روش برگزاری مناظره توهین به نامزدهای انتخاباتی است. این انتقادها منجر شد ساختار مناظرات انتخابات یک تغییر جزئی پیدا کند و انتشار تصاویر و پرسش از نامزدها درباره تصاویر، حذف شود. دکور مناظرات هم تغییر پیدا کرد. در مناظرات ۹۲ بحثی که میان قالیباف و حسن روحانی شکل گرفت، به‌عنوان یکی از به‌یادماندنی‌ترین بخش‌های مناظرات سال ۹۲ ثبت شد. وقتی باقر قالیباف از ماجرای کوی دانشگاه گفت و توضیح داد وقتی قرار بود مجوز برای تجمع دانشجویان تحکیم برای سالگرد کوی دانشگاه صادر شود، روحانی که آن زمان دبیر شورای عالی امنیت ملی بود تمایل چندانی به صدور مجوز نداشته است. روحانی هم در پاسخ به این موضوع اشاره کرد: «شما می‌گفتید دانشجوها بیایند و ما برنامه داریم که گازانبری کار را تمام کنیم.» بعد از تجربه مناظرات سال ۹۲، ساختار مناظرات انتخاباتی به همین شیوه ادامه پیدا کرد.

مناظره‌هایی که دیگر ویژه نیستند

از مناظرات انتخاباتی در سال ۱۴۰۰ تا برگزاری زودهنگام انتخابات ریاست جمهوری در خرداد ۱۴۰۳، روش برگزاری مناظرات دستخوش تغییرات شده است. برمبنای اظهارات رئیس صداوسیما قرار است مناظرات انتخاباتی از سه برنامه به پنج برنامه تغییر داشته باشد. در این تغییر روش انتخاباتی چند نکته مثبت و منفی مطرح است؛ اگرچه افزایش مناظرات انتخاباتی شاید برای ایجاد فرصت بیشتر برای کاندیداها به‌منظور مطرح کردن ایده‌ها و برنامه‌های آنها مطرح می‌شود، در وهله اول این سوال به وجود می‌آید که پس مستندهای انتخاباتی نامزدها قرار است به چه منظوری پخش شود؟ به نظر نمی‌رسد اضافه کردن مناظرات انتخاباتی، بتواند تاثیر قابل‌توجهی در بسط ایده نامزدها در دولت خود و تشریح آن برای مخاطب داشته باشد. در این چهارچوب باید درکی از این مساله وجود داشته باشد که مناظرات انتخاباتی قرار است با چه منظوری صورت گیرد؛ اینکه رقبا فرصت داشته باشند با به چالش کشیدن نامزد دیگر و گفت‌وگو با او علاوه‌بر ریزش رای او، رای خود را بیشتر کنند. در چنین فضایی به نظر نمی‌رسد اضافه شدن تعداد برنامه‌های انتخاباتی بتواند تاثیر مثبتی در تحقق این اتفاق داشته باشد؛ چراکه اساسا اضافه شدن به تعداد مناظرات انتخاباتی، آن را از شکل ویژه خارج می‌کند. با فرض اینکه قرار است پنج مناظره در ۱۵ روز فرصت تبلیغاتی برگزار شود در واقع در هر سه روز یک مناظره انتخاباتی برگزار می‌شود؛ با این تفاصیل تقریبا کل آنتن تلویزیون با مناظرات انتخاباتی کاندیداها پر خواهد شد. جدای از اینکه همه دوره‌های مناظرات انتخاباتی نامزدها فرصتی برای سنجش عیار آنها و پیروزی آنها در رقابت است، درچنین فضایی مناظرات انتخاباتی هم جذابیت خود را از دست می‌دهند و از همه مهم‌تر ریزش شدید مخاطب در این مناظرات خروجی دیگر چینش این مناظره است. با اضافه شدن به تعداد مناظرات و در حالی که هر سه روز یک مناظره برگزار می‌شود، تنها مناظره نهایی نامزدها این مجال را پیدا می‌کند که رقبا با اظهارات خودشان میزان رای خود را بالا و پایین کنند. در واقع اگر بخواهیم بانگاه به تلاش برای رقابتی کردن انتخابات با کمک قاب تلویزیون، تعداد این مناظرات را تحلیل کنیم هم به نتیجه جالب توجهی نمی‌رسیم، چراکه زیاد شدن تعداد این مناظرات آنها را نه به‌عنوان برنامه‌ای خاص بلکه به روتین برنامه‌های تلویزیونی تبدیل می‌کند که در ایام انتخابات همیشه از تلویزیون پخش می‌شود؛ براین اساس نمی‌تواند شوک چندانی به انگیزه اقشار مختلف جامعه برای شرکت در انتخابات وارد کند البته این امر جدای از محتوایی است که قرار است کاندیداهای انتخاباتی در قالب مناظرات مطرح کنند. جدای از این، تعداد بالای پخش مناظرات تلویزیونی امکان سفر استانی برای نامزد را به صفر می‌رساند؛ چراکه در بهترین حالت تنها فرصت تنظیم متن صحبت‌ها و ارائه برنامه‌های خود در مناظرات تلویزیونی را پیدا می‌کنند. در این مدل چینش مناظرات، نامزدها باید از ستاد انتخاباتی تا صداوسیما مدام در حال رفت و برگشت باشند، آن هم در شرایطی که جز مناظرات آخر، مناظرات اقبال چندانی از جانب مخاطب به همراه نخواهد داشت.

مناظرات در دیگر نقاط جهان چطور برگزار می‌شود؟

روش برگزاری مناظرات در دوره‌های مختلف انتخاباتی در ایران دستخوش تغییراتی شده و حالا به ساختار فعلی حضور همه نامزدها در تلویزیون رسیده است. در نگاهی که به مناظره‌های انتخاباتی در اروپا و آمریکا انداختیم، در روش برگزاری مناظره، تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند. برای مثال در آمریکا مناظرات انتخاباتی به صورت دوبه‌دو و به‌طور کلی سه بار در طول انتخابات برگزار می‌شود. در انتخابات ۲۰۲۰ آمریکا سه مناظره انتخاباتی میان ترامپ و بایدن در سه دانشگاه در سه ایالت یوتا، تگزاس و ویرجینیا برگزار شد. برگزاری مناظرات انتخاباتی توسط «کمیسیون مناظرات انتخاباتی» صورت می‌گیرد که علاوه‌بر نظارت بر روند برگزاری انتخابات به حمایت مالی از مناظرات انتخاباتی نیز می‌پردازد. آمریکا چندین سال است که مناظرات را به این روش برگزار می‌کند. علاوه‌بر آمریکا، مدل برگزاری مناظرات در فرانسه نیز جالب توجه است. روش برگزاری مناظرات انتخاباتی در فرانسه در سال ۲۰۱۷ دچار تغییر شد. در سازوکار جدید، مناظرات در سه مرحله برگزار می‌شود. در مرحله اول ۵ نامزد اصلی دور یک میز جمع می‌شوند و نزدیک به ۳ ساعت‌ونیم مناظره می‌کنند. در مرحله دوم همه ۱۱ نفر رقبای انتخاباتی فارغ از میزان رایی که به دست آوردند، در مناظرات حضور پیدا می‌کنند و هرکدام در پاسخ به دو سوال مجری به مدت یک دقیقه‌ونیم فرصت پاسخ دارند و در مرحله نهایی هم مناظرات بین دو نامزد اصلی برگزار خواهد شد. مدل برگزاری مناظرات در انگلیس نیز از سال ۲۰۱۰ دچار تحول شد. مناظره‌های انتخاباتی در انگلیس به‌طور کل دو مرحله دارد. در یک بخش آن به موضوعات تخصصی و خاص پرداخته می‌شود و در بخش دیگر هم به موضوعات عمومی و کلی پرداخته می‌شود. در ابتدا هرکدام از نامزدها به مدت یک دقیقه فرصت دارند تا صحبت‌های خود را آغاز کنند و بعد از آن نیز در انتها یک دقیقه‌ونیم فرصت دارند تا صحبت‌های خود را به پایان برسانند.

دوشنبه ۲۱ خرداد ۱۴۰۳
شماره ۴۱۵۸
WWW.FDN.IR
FARHIKHTEGANDAILY